

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Андрія Вознюка
на дисертацію Фіщенка Олександра Віталійовича
«ЗАПОБІГАННЯ БАНДИТИЗМУ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності протидії організованим формам насильницької злочинності, зокрема бандитизму, який у сучасних умовах набуває нових, більш небезпечних форм прояву. В умовах воєнного стану в Україні відбувається суттєва трансформація криміногенного середовища, що характеризується зростанням доступності вогнепальної зброї, ослабленням інституційного контролю, переміщенням населення та посиленням соціально-психологічної напруги. Це, у свою чергу, створює сприятливі умови для активізації діяльності стійких озброєних груп та вчинення збройних нападів.

Як слушно зазначає автор, попри відносно невелику кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 257 КК України, бандитизм характеризується високим рівнем суспільної небезпечності, значною часткою тяжких наслідків, а також низьким рівнем латентності, що обумовлює його «видимість» у структурі злочинності. У таких умовах традиційні підходи до запобігання злочинності, орієнтовані переважно на реагування, виявляються недостатніми та потребують суттєвого перегляду з урахуванням специфіки воєнного періоду.

Особливої актуальності дослідження набуває у зв'язку з тим, що наявні наукові розробки з проблем запобігання бандитизму переважно сформовані до

початку міжнародного збройного конфлікту, обумовленого збройною агресією проти України, і не враховують сучасних викликів, пов'язаних із гібридизацією злочинності, мілітаризацією суспільства та трансформацією організованих злочинних угруповань у збройні формування. Відсутність комплексних кримінологічних підходів до запобігання бандитизму в умовах війни обумовлює потребу у формуванні нових теоретичних і прикладних засад протидії цьому явищу.

Таким чином, обрана тема є своєчасною, науково та практично значущою, відповідає сучасним потребам кримінологічної науки і правозастосовної практики, а також безпосередньо пов'язана із забезпеченням національної безпеки України.

Оформлення дисертації.

За результатами вивчення дисертації та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, можна стверджувати, що наукова праця виконана відповідно до чинних нормативних вимог щодо оформлення дисертаційних досліджень, написана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю викладу. Структура дисертації є логічною, зміст кожного розділу узгоджується із загальною метою дослідження та сформульованими завданнями.

У дисертації дотримано принципів академічної доброчесності – не виявлено фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження.

Усі положення, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, мають обґрунтований характер, базуються на результатах власних досліджень здобувача, статистичних матеріалах, аналізі законодавства, судової практики та наукової літератури. З метою повноти наукового аналізу автор коректно використовує позиції інших дослідників, з обов'язковим посиланням на відповідні джерела.

Оформлення бібліографії, посилань, додатків, а також загальний обсяг дисертації відповідає встановленим вимогам для наукових кваліфікаційних робіт.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати наукового дослідження здобувача апробовані на низці наукових заходів, що свідчить про належний рівень наукової комунікації та обговорення запропонованих ідей в академічному середовищі. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, оприлюднені автором у виступах на круглих столах, зокрема: «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 2 листопада 2023 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 7 листопада 2024 р.); «Кримінологія і війна: екзистенційні виклики для України» (м. Київ, 6 листопада 2025 р.).

Основні положення дисертації опубліковано в семи наукових працях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, три тези наукових доповідей на міжвідомчих науково-практичних круглих столах.

Представлені публікації повно і послідовно відображають зміст проведеного дослідження, його наукові результати, обґрунтовані висновки та практичні рекомендації щодо вдосконалення заходів запобігання бандитизму. Висвітлення ключових наукових положень дисертаційної роботи в оприлюднених працях відповідає встановленим вимогам до оформлення дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Новизна представлених результатів, проведеного здобувачем дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у формуванні цілісної системи кримінологічних засад запобігання бандитизму з урахуванням специфіки умов воєнного стану, що дозволило автору не лише узагальнити існуючі підходи, а й запропонувати низку нових концептуальних положень та прикладних рішень.

До найбільш значущих результатів, що характеризують наукову новизну роботи, слід віднести:

1. Розроблення комплексної кримінологічної методики запобігання бандитизму, яка інтегрує аналіз кримінологічної характеристики злочину, особи злочинця, детермінант злочинності та системи превентивних заходів на різних рівнях, що дозволяє забезпечити системний підхід до протидії озброєним злочинним групам.
2. Обґрунтування концепції запобігання бандитизму як ключового елементу забезпечення безпеки держави в умовах війни, що передбачає реалізацію комплексу праксеологічних заходів, спрямованих на виявлення, нейтралізацію та ліквідацію стійких озброєних формувань.
3. Формування пропозицій щодо створення цілісної системи програмно-стратегічних документів у сфері протидії організованій злочинності, включаючи розробку відповідних стратегій і планів, а також інституційне посилення кримінологічної діяльності правоохоронних органів.
4. Розроблення алгоритму дій оперативних підрозділів поліції щодо запобігання бандитизму на основі стратегії випередження, що охоплює виявлення кримінологічно значимої поведінки, документування злочинної діяльності та нейтралізацію загроз на ранніх стадіях.
5. Удосконалення понятійного апарату, зокрема визначення бандитизму як специфічної форми організованої злочинної діяльності, що дозволяє більш чітко окреслити його ознаки та відмежувати від суміжних складів злочинів.
6. Розвиток підходів до систематизації детермінант бандитизму з їх розподілом на макро-, мезо- та мікрорівні, що забезпечує більш глибоке розуміння причин і умов цього явища в умовах воєнного стану.

Дисертація демонструє достатній рівень самостійності здобувача у формулюванні наукових положень, їх критичному осмисленні та практичній орієнтації. Запропоновані автором підходи мають як теоретичну, так і прикладну цінність, що дозволяє розглядати результати дослідження як

вагомий внесок у розвиток кримінологічної науки.

Наукова обґрунтованість результатів проведених здобувачем досліджень та їх відповідність темі дисертації.

Структура дисертації є логічно виваженою, побудованою відповідно до мети, завдань і предмета дослідження та відображає комплексний підхід до аналізу проблем запобігання бандитизму в умовах воєнного стану. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (255 найменувань) і додатків, що свідчить про системність і завершеність дослідження

У процесі виконання дисертації здобувачем опрацьовано значний масив нормативно-правових актів, наукових джерел та емпіричних матеріалів. Особливої уваги заслуговує використання результатів вивчення кримінальних проваджень, а також даних соціологічних досліджень, що дозволило автору сформулювати обґрунтовані висновки щодо сучасного стану бандитизму та особливостей його прояву в умовах війни.

Наукові положення дисертації є логічно послідовними, аргументованими та узгодженими між собою. Автор використовує широкий спектр методів дослідження, включаючи загальнонаукові та спеціально-юридичні, що забезпечує всебічний аналіз об'єкта та предмета дослідження. Застосування статистичного, соціологічного та порівняльно-правового методів дозволило підвищити рівень обґрунтованості отриманих результатів.

Висновки дисертації повною мірою відповідають поставленим завданням і відображають основні результати проведеного дослідження. Вони мають чітку практичну спрямованість та базуються на аналізі сучасної криміногенної ситуації, що підтверджується наведеними емпіричними даними.

У цілому, дисертаційне дослідження характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості, внутрішньою логічною узгодженістю та повною відповідністю заявленій темі.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави дійти висновку про належний рівень реалізації поставленої наукової мети, яка полягала у формуванні кримінологічних засад запобігання бандитизму в умовах воєнного стану та розробленні відповідних практичних рекомендацій. Загалом сформульовані завдання дослідження виконані, охоплюючи як теоретико-методологічні, так і прикладні аспекти зазначеної проблематики.

Здобувач продемонстрував достатній рівень оволодіння методологією наукового пізнання, що проявляється у використанні комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Зокрема, застосування діалектичного методу дозволило розкрити динаміку трансформації організованої злочинності в умовах війни, історико-правового – простежити генезис відповідальності за бандитизм, а порівняльно-правового – узагальнити зарубіжний досвід запобігання цьому явищу. Використання соціологічних і статистичних методів забезпечило емпіричну верифікацію окремих положень дослідження.

Загалом дисертація характеризується логічною побудовою, послідовністю викладення матеріалу та належним рівнем аргументації. Отримані результати свідчать про здатність здобувача здійснювати комплексний кримінологічний аналіз, формулювати узагальнення та пропозиції, що мають теоретичне і практичне значення.

У підсумку можна констатувати, що здобувач у цілому оволодів методологією наукової юридичної діяльності та застосував її для вирішення поставлених завдань, хоча окремі аспекти методологічної реалізації потребують подальшого поглиблення.

Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у спрямованості отриманих результатів на вдосконалення системи запобігання

бандитизму, а також на підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

Результати дослідження мають прикладний характер і можуть бути використані у кількох основних напрямках.

У правозастосовній діяльності вони орієнтовані на удосконалення роботи оперативних підрозділів Національної поліції України, зокрема щодо виявлення, попередження та припинення діяльності озброєних організованих груп, документування злочинної діяльності та нейтралізації криміногенних факторів. Запропонований автором алгоритм дій і система заходів запобігання можуть бути використані при розробленні відомчих нормативно-правових актів і методичних рекомендацій.

У сфері нормотворчої діяльності практичне значення мають пропозиції щодо формування системи стратегічних документів, спрямованих на протидію організованій злочинності, а також ідея інституційного посилення кримінологічної діяльності правоохоронних органів. Такі положення можуть бути використані при розробленні державних програм і стратегій у сфері безпеки.

У науково-дослідній сфері результати роботи створюють підґрунтя для подальших досліджень проблем запобігання організованій насильницькій злочинності, зокрема в умовах збройних конфліктів, а також можуть бути використані при підготовці наукових праць і аналітичних матеріалів.

В освітньому процесі положення дисертації можуть застосовуватися під час викладання навчальних дисциплін кримінально-правового та кримінологічного спрямування, а також у системі підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Разом із тим, окремі запропоновані заходи мають концептуальний характер і потребують подальшої конкретизації механізмів їх практичної реалізації, що є природним для досліджень такого рівня узагальнення.

У цілому результати дисертації мають суттєве практичне значення та можуть бути використані у правозастосовній, нормотворчій, науковій та освітній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, вважаю за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні та проблемні аспекти, які потребують додаткового осмислення, уточнення або аргументації.

1. Потребує додаткового пояснення співвідношення предмета дослідження та емпіричної бази (сторінки 18-19). У роботі предметом дослідження визначено запобігання бандитизму, тоді як в емпіричній базі згадуються, передусім, матеріали кримінальних проваджень за ст. 187 КК України. У зв'язку з цим доцільно було б більш чітко обґрунтувати, яким чином така емпірична база забезпечує належне розкриття саме проблематики бандитизму.

2. Окремі положення авторського визначення бандитизму (сторінки 21, 221) потребують додаткової конкретизації. Запропоноване здобувачем визначення бандитизму та нова редакція ст. 257 КК України становлять безперечний науковий інтерес. Разом із тим окремі елементи цієї конструкції, зокрема ознаки «внутрішньої структурованості» та «будь-якої форми участі», доцільно було б уточнити для уникнення можливих труднощів у правозастосуванні. Адже сучасна наука та судова практика визначають банду лише як організовану групу чи злочинну організацію. Водночас бандою не визнається група осіб, група осіб за попередньою змовою та злочинна спільнота. З одного боку, банду звужено лише до організованої групи, а з іншого – на сторінці 225 зазначено, що лише у 78% випадків бандитські напади вчиняються у складі організованої групи. Відтак, бандитизм вчиняється й у складі злочинних організацій.

Окрім того, вказівка на суспільну небезпеку цієї форми організованої злочинності видається зайвою, оскільки корисних чи безпечних форм організованої злочинності не існує.

Вживання у дефініції бандитизму терміну «координація» видається дискусійним, оскільки в такому разі може йти мова не про співучасть, передбачену ст. 257 КК України, а про злочинний вплив, передбачений ст. 255-1 КК України.

3. Стратегічні пропозиції автора могли б бути підсилені більш детальним механізмом реалізації. Запропоновані у дисертації програмно-стратегічні документи та інституційні зміни виглядають концептуально цілісними й перспективними. Водночас додаткова увага до питань їх практичного впровадження, ресурсного забезпечення та співвідношення з чинними державними документами могла б підвищити прикладну цінність відповідних положень.

4. Аналіз зарубіжного досвіду варто було б дещо поглибити у частині його адаптації до українських реалій. Безумовною перевагою роботи є звернення до іноземних підходів у сфері запобігання організованій злочинності. Разом із тим у низці випадків доцільним було б ширше висвітлити саме можливості й межі застосування таких моделей в Україні з урахуванням специфіки воєнного стану та національної системи правоохоронних органів.

5. Емпірична база дослідження об'єктивно має певні межі узагальнення. З огляду на специфіку бандитизму як відносно малопоширеного, але особливо небезпечного явища, зібрана автором емпірична база є цінною. Разом із тим невеликий обсяг відповідних матеріалів (29 кримінальних проваджень) обумовлює потребу більш обережного формулювання окремих висновків. У додатках варто було б надати довідку про вивчення цих вироків, яка детально проілюструвала б характеристику досліджуваних злочинів.

6. Пропозиція щодо інституційного посилення превентивного напрямку в системі Національної поліції заслуговує на увагу, але могла б бути розкрита детальніше. Ідея створення окремого підрозділу запобігання кримінальним

правопорушенням є цікавою та дискусійною. Водночас додаткове висвітлення її співвідношення з чинною організаційною структурою Національної поліції дозволило б повніше оцінити перспективи такої ініціативи. Крім того, з огляду на функціональне призначення Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, доцільно було б окремо обґрунтувати, яким чином запропоновані превентивні завдання мають узгоджуватися з діяльністю цього підрозділу, оскільки саме ДСР НП України об'єктивно повинен відігравати важливу роль у протидії організованим формам злочинності, у тому числі в частині їх своєчасного виявлення та недопущення розвитку найбільш небезпечних проявів.

Зазначені зауваження носять дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, однак їх врахування в подальших дослідженнях сприятиме підвищенню наукового рівня наступних наукових робіт здобувача.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація **Фіщенко Олександра Віталійовича «Запобігання бандитизму в умовах воєнного стану в Україні»** за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор – **Фіщенко Олександр Віталійович** заслуговує на присудження ступеня **доктора філософії** з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України**

Андрій ВОЗНЮК

Підпис засвідчую:

**Проректор Національної академії
внутрішніх справ
полковник поліції**

Олег ТАРАСЕНКО